

MISLI ZNALCA: prof. dr. sc. Mladen Ančić

Profesor dr. sc. Mladen Ančić rođen je 1955. godine u Sarajevu gdje je završio osnovnu i srednju školu. Diplomirao je na studijskoj grupi Povijest na Filozofskom fakultetu u Sarajevu 1980. godine. Godine 1981. upisuje postdiplomski studij Srednjovjekovne povijesti na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu gdje stječe naslov Magistra povijesnih znanosti. Doktorsku disertaciju pod naslovom „Ugarsko-hrvatsko kraljevstvo i Bosna u doba anžuvinske vlasti (1300-1387)“ brani 1996. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu pri čemu stječe titulu Doktora humanističkih znanosti. Trenutno je zaposlen kao redovni profesor na Odjelu za povijest Sveučilišta u Zadru. Objavio je više knjiga, znanstvenih i stručnih članaka. Sudionik je brojnih međunarodnih skupova i konferencija u Hrvatskoj i inozemstvu. Dobitnik je „Strossmayerove nagrade“ za 2001. godinu. Također, prof. Ančić sudjelovao je u radu Vijeća za suočavanje s posljedicama vladavine nedemokratskih režima pokrenutog od strane Vlade Republike Hrvatske.

Zašto ste odlučili studirati povijest? Što Vas je privuklo tom znanstvenom području i srednjovjekovlju, razdoblju za koje ste se specijalizirali?

Nakon toliko godina, teško se doista sjetiti zašto sam izabrao baš povijest, no ono čega se sjećam jest da mi je taj predmet bio zanimljiv još u osnovnoj školi. Srednjim vijekom sam se počeo baviti jer se u doba mojeg studiranja i u godinama kad je trebalo izabrati neku specijalnost, nisam mogao baviti područjem koje me najviše interesiralo, suvremenom poviješću, jer je tada postojala jedna istina, koja se nije smjela propitkivati. Kroz specijalizaciju za srednji vijek pronašao sam svoju nišu koja mi je omogućila bavljenje znanošću, obzirom da sam znao latinski.

Danas je još uvijek aktualna polemika u znanstvenim krugovima o nastanku i porijeklu Višeslavove krstionice. Koje je Vaše gledište, kao jednog medieviste, o tome?

Pa ja mislim da se ta polemika vodi na jedan način koji ne odgovara onom značenju što ga taj predmet ima i načinu na koji se uopće vode znanstvene polemike. Ja ne bih rekao da je to znanstvena polemika, već neka vrsta društvene polemike o značenju i važnosti starih mitova u modernom životu jedne suvremene nacije. U polemici koja se počela voditi na taj način, ja ne bih sudjelovao, niti bih na takav način zauzimao stajalište. Mislim da je prilično jasno o čemu se radi što se samog predmeta tiče. Argumenti su tu, znanstveni argumenti su toliko snažni da ih se, za sada, ne može oboriti, a sve ostalo što izlazi iz tih okvira jednostavno nije za raspravu. To je predmet za raspravu među povjesničarima, a tko uživa u reproduciranju starih pripovijesti iz 19. stoljeća, taj neka i dalje uživa.

U svom djelu *Hrvatska u karolinško doba* iznosite teoriju da su Hrvati u svoju današnju domovinu (preciznije, na područje između Nina, Knina i Skradina) došli na poziv kralja Karla Velikoga na prijelazu iz 8. u 9. stoljeće, kao pomoć u Karlovim borbama protiv Avara. Pod pojmom *Hrvati* ovdje podrazumijevamo ratničku elitu čije se ime kasnije proširilo na ostalo već naseljeno slavensko stanovništvo. Kakav je odjek imala ova teorija među povjesničarima i javnosti?

Pa ne baš neki veliki (smijeh). Teško je to naime prosuditi, ne bih rekao da je bila bez odjeka, ali s druge strane ne može se reći kako je u širem smislu promijenila poglede na taj segment prošlosti, što se jasno vidi iz najnovijega djela što ga je izdala Matica hrvatska. U njemu se baš i ne vidi utjecaj tih ideja. S druge strane, kod nakladničke kuće Brill izlazi jedan zbornik koji je nastao kao rezultat konferencije održane prije tri i pol godine u Splitu, 15 godina nakon otvaranja izložbe za potrebe koje je taj tekst i nastao. Tamo se na drugačiji način priča o tim stvarima. Dakle, moglo bi se reći da je znanstvena zajednica podijeljena, točni omjeri su nepoznanica, ali je podijeljena u percepciji te ideje. Što se tiče šire javnosti, to je kao i s Višeslavovom krstionicom. Ne mislim da je to nešto što bi trebalo razvlačiti po novinama i pripovijedati o tome. Društva imaju svoj način funkcioniranja, imaju svoje pripovijesti o prošlosti. Te pripovijesti imaju svoju funkciju koja je drugačija nego što je to u znanstvenoj zajednici, pa to ne bi trebalo previše miješati.

Često se bavite odnosom mita, historiografije i nacionalizma, što se vidi iz Vaših brojnih predavanja i objavljenih radova. Kolika je važnost mitova danas, npr. o “zlatnom dobu” narodnih vladara? Kakav je odnos hrvatske historiografije i mitova danas? U knjizi *Historiografija i nacionalizam* donosite usporedbu hrvatske i srpske historiografije prilikom čega ističete kako su u Srbiji neki mitovi još uvijek aktualni i u znanstvenim krugovima, npr. mit o bitci na Kosovu polju. Koliko su mitovi uopće utjecali na izgradnju hrvatskog nacionalizma?

Društva ne mogu postojati bez mitova. Svako društvo mora imati svoje mitove da bi bilo funkcionalno. Mit je vezivno tkivo svakog društva, mit u onom smislu u kojem je to pripovijest o prošlosti koja daje jednostavne odgovore na složena pitanja. Bez toga bi društvo postalo disfunkcionalno. Naravno, ti se mitovi kroz vrijeme mijenjaju. Kroz reprodukciju tih mitova se mijenja i slika prošlosti. Oni nisu jednom za sva vremena dati, prema tome oni imaju svoju jako važnu funkciju, ali se način na koji oni funkcioniraju bitno razlikuje od onoga što je znanstveno istraživanje prošlosti. Rezultati znanstvenog istraživanja prošlosti imaju drugu društvenu funkciju i svoju veliku važnost i te dimenzije govora o prošlosti ne bi trebalo previše miješati.

Hrvatska historiografija ima određenih problema jer taj postupak odvajanja znanstvenog govora o prošlosti od onog društveno-funkcionalnog govora, potrebnog za šire društvo, nije do kraja proveden. To je nešto što je posljedica okolnosti i tradicije u kojima se historiografija razvijala u Hrvatskoj pa onda i slabih infrastrukturnih osnova, u smislu institucija i broja ljudi, što se danas još uvijek pokazuje kao relativno velik problem. S druge strane, isto je tako činjenica da hrvatska historiografija nije uspjela izgraditi metanarativ nacionalne povijesti, dakle veliku pripovijest o tome tko su Hrvati, odakle dolaze, što su bili, gdje se sada nalaze i kamo idu u budućnosti. Možda to čak nije ni loše jer društva kod kojih je ta velika pripovijest fiksirana i čvrsto usidrena u dubinu društva mogu imati velikih problema u snalaženju u praktičnom svijetu. U tome se smislu dobro može vidjeti razlika između Mađarske i Hrvatske, to su dva različita slučaja koja se gotovo i ne mogu uspoređivati u tom smislu.

Mitovi su ključni element u velikoj pripovijesti o naciji, tu nema nikakve dvojbe da je mit okosnica oko koje je onda zapravo stvorena ideologija moderne nacije. Oni još uvijek funkcioniraju, maloprije sam govorio o toj razlici društava u kojima je duboko ukorijenjena ta mitološka verzija sa svojom velikom pripoviješću. Rekao sam da Hrvatska ima manjak te velike pripovijesti, ali s druge strane, to nije loša stvar jer onda zapravo društvo pokazuje neku vrstu elastičnosti, čega primjerice u Srbiji nema. Za današnje srpsko društvo „kosovski mit“ predstavlja veliki balast, jer modernu državu vezuju uz pokrajinu koja danas ima preko 90 % albanskog stanovništva i dva milijuna stanovnika. Nemoguće je tu pokrajinu integrirati u Srbiju s obzirom što se sve dogodilo prethodnih nekoliko desetljeća, a s druge strane zbog tog starog mita srpska politička elita, pa i puk, ne mogu odustati od ideje da je Kosovo njihovo. Stvara se jedna situacija koja je slijepa ulica iz koje se ne vidi izlaz.

Sudjelovali ste u radu Haškog suda kao svjedok vještak. Nedavno ste na našem Sveučilištu održali predavanje na tu temu. Možete li nam pobliže objasniti Vašu funkciju i što je ona podrazumijevala? Kako je uopće došlo do Vaše suradnje s Haškim sudom, koja ste iskustva i dojmove stekli?

Ja sam sudjelovao u dva slučaja kao ekspert kojega je pozvala obrana okrivljenika – na tome sudu naime eksperte angažiraju tužiteljstvo i obrane. Uloga pak eksperta je zamišljena tako da on pruži okvir za razumijevanje tvrdnji iznesenih poglavito u optužnici, a branitelji okrivljenika onda pozivaju vještaka koji bi trebao upozoriti na propuste koje je eventualno napravio vještak tužiteljstva. Nakon sudjelovanja u ta dva slučaja ostao sam silno razočaran jer mislim da je jedna dobra ideja vrlo loše realizirana u praksi. Mislim da je jednostavno rečeno prokockana mogućnost da se kroz precizno definirane procedure prilično dobro razazna što se događalo na prostoru bivše Jugoslavije u prvoj polovici 90-ih godina prošloga stoljeća. Nažalost, od toga nije bilo ništa. Tamo se ništa nije moglo napraviti kako je trebalo jer je sud postao stvarno političko oruđe različitih interesa i ja ga takvim i danas smatram.

Haški sud je nedavno završio svoje djelovanje vezano za ratove na području bivše Jugoslavije 90-ih godina. Koji su, po Vašem mišljenju, utjecaji Suda na međunarodne odnose država bivše Jugoslavije? Smatrate li da je sud uspostavljen da bi izjednačio krivnju između svih država uključenih u rat (posebno između hrvatske i srpske strane), tvrdnju koju smo često mogli čuti u javnosti? Hoće li njegovo djelovanje pridonijeti poboljšanju odnosa između država na Balkanu? Mijenjaju li uopće odluke suda političku sliku odnosa tih država na pozitivno ili negativno?

Ja nisam sklon baš tako pojednostavljenim slikama, kako se dade nazrijeti iz tvrdnji o „izjednačavanju krivnji“. To je malo pojednostavljeno, činjenica je da kad nešto postane oruđe u političkim odnosima, onda to nije tako jednostavno. Svakako je istina da su vrlo različiti interesi bili upleteni, da su se različiti „računi“ svodili suđenjima i presudama na tom sudu. Od svega toga je ostao gorak okus u ustima da zapravo sud nije funkcionirao kao sud nego neka vrsta političke burze na kojoj su se obavljale transakcije s „moralnim“ i „političkim“ kapitalom.

Presude pak koje su tamo donesene ne mogu ništa napraviti u smislu poboljšanja odnosa na Balkanu. Ovako kako je sud radio bilo bi bolje da nije radio jer je izazvao hrpu nesuglasica i samo produbio razlike u interpretaciji događaja. Njegova nedosljednost je dovela do toga da se zapravo tamo više ništa ne zna i ništa se ne može razaznati tako da je to jedno mučno iskustvo koje neće pomoći, ali bi moglo odnemoći u normaliziranju odnosa između država nastalih iz Jugoslavije.

Prije desetak godina ste u jednom intervjuu u Slobodnoj Dalmaciji spomenuli kako je moguć zahtjev BiH upućen Hrvatskoj za plaćanjem ratne odštete, ako Haški sud potvrdi optužnicu protiv Prlića i ostalih vezano za rat u BiH, iz koje proizlazi da je Hrvatska izvršila agresiju na BiH. Može li danas Hrvatska, budući da je donesena ta presuda, uskoro očekivati takav zahtjev upućen od strane BiH?

Pošto je BiH vrlo složena država u kojoj je jako teško donijeti bilo kakve odluke na državnoj razini, teško je očekivati da se to ostvari, ali se već javno govorilo o tome da će pojedinci upućivati zahtjev za odštetu. S druge je strane jasno da se ono što sam rekao prije desetak godina sada pojavljuje na obzoru kao aktualnost. Ja sam to tada naznačio kao mogućnost. Pri tom ne tvrdim da mogu predvidjeti budućnost, ali kada se po logici stvari krene nekom stazom, na toj se stazi vrata otvaraju sama. Ovo je bilo izrečeno u tom kontekstu. To nije predviđanje budućnosti, nego samo logično razmišljanje.

Kako Vi gledate na sudbinu Bosne i Hercegovine? Smatrate li da BiH može i dalje nastaviti živjeti u sadašnjem obliku ili će morati doći do promjene? Kakvu će tu ulogu imati strane sile, primjerice Sjedinjene Američke Države?

To je gatanje. To ja ne radim, to morate ići kod onih ljudi kojima pijete kavu pa onda okrenete šalicu i oni vam proriču budućnost ili vam bacaju grah i rade slične stvari. Ja ne gatam.

Ono, međutim, što mogu kratko i jasno reći jest da je BiH složena država koja je teško održiva ovakva kakva jest.

Možete li nam pobliže objasniti zašto smatrate da je antifašizam utemeljiteljski mit u Hrvatskoj i zašto smatrate nepotrebnim spominjanje antifašizma u Ustavu?

Antifašizam se ne spominje u Ustavu, spominje se Zemaljsko antifašističko vijeće i njegove odluke. One se dovode u istu ravan primjerice s kraljem Tomislavom i Ugarsko-hrvatskom nagodbom i sličnim dokumentima pa je potpuni promašaj smatrati da je to antifašizam. Antifašizam je jedan pojam koji je toliko pun značenja da je izgubio svoj stvarni smisao. On danas više zbunjuje nego što govori jer antifašizam podrazumijeva hrpu različitih stvari od pakta Molotov-Ribbentrop do borbe protiv Nijemaca i Talijana. To je vrlo složena stvar. On zapravo danas služi da bi se na neki način uspostavio kontinuitet između onog razdoblja vlasti komunističke partije, s obzirom na to da današnja politička, gospodarska i akademska elita vuče korijene iz toga sustava i mora naći način da opravda svoje sudjelovanje u tom totalitarnom režimu. To je moje stajalište i ja mislim da uporaba tog pojma samo više zbunjuje nego što daje informaciju i zbog toga sam govorio i govorit ću da on ne bi trebao biti pojam javne uporabe. Pritom ne mislim da se privatno ne može govoriti o antifašizmu, ali se taj pojam ne bi smio javljati u službenoj komunikaciji, što podrazumijeva državu i njene institucije. U tome kontekstu pojam antifašizma nema nikakvo mjesto.

Nastavljajući na temu mitova, a vraćajući se na Bosnu i Hercegovinu, kako komentirate često spominjani mit o dijeljenju BiH između predsjednika Hrvatske, Franje Tuđmana, i predsjednika Srbije, Slobodana Miloševića, na sastanku u Karađorđevu održanom 1991. godine? Mislite li da je ovaj mit korišten prilikom provedbe politike detuđmanizacije i smatrate li da je takva politika uspješno izvršena?

To je puno pitanja u jednom. To je klasični mit. Priča o Karađorđevu je klasični politički mit, tamo se dva čovjeka jesu našla, oni su se nešto dogovorili, ali je potpuno promašeno tumačenje toga što su se oni dogovorili. Prema onome što danas znamo, Tuđman i Milošević su se mogli dogovoriti samo oko toga da odustaju od Jugoslavije. Maloprije sam govorio da mitovi imaju svoju funkciju za društvene zajednice. Društvene zajednice nisu samo nacije, postoje i druge društvene zajednice. Pojedininim krugovima je taj mit odgovarao za njihovo održavanje, oblikovanje i funkcioniranje i na taj način je funkcionirao. To bi trebalo držati na umu. On je uklopljen u priču o detuđmanizaciji zato što detuđmanizaciju zahtijevaju isti oni koji pokušavaju uspostaviti kontinuitet sa socijalističkom Hrvatskom u sklopu Jugoslavije.

Vlada RH je 2017. godine donijela odluku o osnivanju Vijeća za suočavanje s posljedicama vladavine nedemokratskih režima, a pritom ste Vi izabrani kao jedan od članova vijeća. 28. veljače 2018. godine, vijeće je donijelo *Dokument dijaloga*. Što taj dokument, po Vašem mišljenju, donosi, hoće li pomoći u rješavanju društvenih problema ili će svojim sadržajem izazvati samo još veće podjele u društvu? Koje su njegove pozitivne i negativne karakteristike?

Vijeće nije donijelo nikakav dokument. Vijeće je donijelo zaključak da se ne može složiti oko dokumenta. Slijedom toga je rečeno da će oni koji se ne slažu s tim dokumentom izdvojiti svoja mišljenja i da će izdvojena mišljenja zajedno s dokumentom kojega je u takvom obliku prihvatio jedan dio članova Vijeća predstavljati integralni materijal. To znači da onaj dokument kojim se operira u javnosti čak nije bio stavljen ni na glasovanje. Bilo je izdvojeno 8 mišljenja, a 9 mišljenja je stajalo iza tog dokumenta. Pri tome postoji i predsjednik Vijeća koji je prilično nekvalificiran u onom društvenom smislu jer je čovjek profesor medicine. Ostaje činjenica da je Vijeće usvojilo jedan zaključak u kojem se kaže da se članovi Vijeća ne mogu složiti oko dokumenta i da postoje različita viđenja određenih problema pokrenutih u raspravama o tom dokumentu. Slijedom toga je nastao onaj dokument kojim se operira u javnosti. Postoji izdvojeno mišljenje koje je potpisalo 5 članova tog Vijeća i uz to postoje još 3 različita mišljenja koja se manje-više slažu oko nekih stvari. Ja ne mislim da je takav rezultat rada Vijeća neuspjeh jer je na kraju krajeva ipak Vijeće u jednoj dosta tolerantnoj i zdravoj atmosferi raspravljalo o važnim problemima ovog društva. Tijekom te rasprave atmosfera nije bila neprijateljska, dapače bila je jedna atmosfera uvažavanja drugog i drugačijeg mišljenja. Meni se uvijek činilo da je to jedan jako velik doprinos duhu tolerancije koji mora vladati u jednom društvu. Ono što je na drugoj razini problem jest koliko sebi jedna moderna država može dopustiti zabranjivane bilo čega, u smislu iskazivanja mišljenja i stajališta o određenim problemima. Ja sam uvijek smatrao da svaka zabrana automatski pretvara ono što je zabranjeno u zabranjeno voće koje je slatko svima koji imaju neki problem s društvom. U tom smislu sam uvijek smatrao da je potrebno što je manje moguće zabrana. Pri tome je problem da se država i njene institucije u svojoj komunikaciji s javnosti moraju suspregnuti od komuniciranja sa simbolima koji su u najmanju ruku višeznačni i mogu izazvati probleme. Tu se vraćamo na ono pitanje antifašizma što se onda pretvara u jedan veliki društveni problem zbog nemogućnosti da ovo društvo izađe na kraj sa svojom prošlošću. Drugim riječima, nemogućnosti hrvatskog društva da dopusti historiziranje određenih problema, a historiziranje znači odvajanje od tih problema i mogućnost da se o tome govori s jedne točke, koja bi se uvjetno mogla nazvati objektivnom točkom promatranja.

Poznato je da ste se javno ogradili od prethodno spomenutog dokumenta. Što Vas je potaklo na tu odluku nakon godinu dana rada Vijeća? Koje su to stavke u Dokumentu s kojima se niste usuglasili s ostalim članovima Vijeća?

U načelu je problem nastao oko odnosa prema tim višeznačnim simbolima. Možemo li se prema njima ponašati na drugačiji način, možemo li reći da nam se neki simboli više sviđaju od drugih pa ih onda tretiramo na drugačiji način? Ja mislim da je to krajnja nedosljednost i da država u svojoj komunikaciji sa širim društvom mora zauzeti dosljedan stav i izbjegavati na bilo koji način uporabu simbola koji su višeznačni i koji mogu uvrijediti ili povrijediti ljude koji su bili žrtve ili su povezani s onima koju su bili žrtve tih totalitarnih režima. To je meni bio najveći problem.

Hrvatsko društvo danas nosi određena nasljeđa totalitarnih režima. Hoće li se društvo oporaviti od posljedica tih režima i koliko je potrebno vremena da se to dogodi, da se prevladaju društvene podjele koje su vidljive, naprimjer, na raznim sportskim događanjima, nekim društvenim manifestacijama, komentarima na internetskim portalima i slično?

To je nemoguće i bilo bi smiješno da se svi ponašamo i mislimo na isti način. Ljudi imaju pravo iskazati svoje mišljenje i imaju pravo promatrati na svoj način prošlost, sadašnjost i budućnost i bilo kakav oblik regulacije u tom smislu je zapravo sam po sebi totalitaran, uvod u totalitarno društvo. Ono što postoji kao problem, to je problem u javnoj sferi gdje se uporno pokušava nametnuti teza da današnja demokratska Hrvatska ima kontinuitet sa Socijalističkom Republikom Hrvatskom. Ne kontinuitet u onom teritorijalnom i državno-pravnom smislu nego u ideološkom, a to znači da se zapravo onaj totalitarni sadržaj 45 godina vladavine komunista želi isprati pa ispeglati i učiniti lijepim i modernim za današnje nošenje što je zapravo potpuni promašaj. Taj sustav je bio totalitarni i bilo koji demokratski sustav se ne može na njega pozivati i ne može ga smatrati dijelom svoje tradicije. Na kraju krajeva, u Ustavu Republike Hrvatske piše da je Hrvatska nastala odbacivanjem komunizma.

Smatrate li potrebnom provedbu lustracije kao neku vrstu “pročišćenja” odnosa u hrvatskom društvu i rješavanja “ostataka” prošlih režima?

Lustracija je jedan društveni ritual koji podanicima jedne države daje makar iluziju da se sve mora jednog dana platiti, da se ne može činiti zlo, a da se to ne plati. To je svrha i smisao lustracije. Priča o tome da ćemo mi izbaciti iz društvenog života one koji su ovakvi ili onakvi zapravo je druga dimenzija i to je ono što je na pojavnjoj razini. Smisao cijelog postupka lustracije je taj da svi nastave živjeti u uvjerenju da se ne može činiti zlo nekažnjeno. Nažalost, Hrvatska je propustila tu priliku zajedno sa svim ostalim državama nastalim iz bivše Jugoslavije. Nigdje nije provedena lustracija i po tome se Hrvatska može mjeriti jedino s Rusijom. To je po mom dubokom uvjerenju tragično za ovu zemlju jer je to razlog zašto su ljudi ostali u uvjerenju da se i zločini iz Drugog svjetskog rata mogu tretirati ovako-onako, dakle zločini ustaškog i partizanskog režima. Zapravo se onda možemo pogađati je li nešto zločin ili nije. Nakon Drugog svjetskog rata je bio proveden taj postupak, a on je izostao 90-ih godina. To je jedan od velikih razloga svih problema koje mi danas imamo jer su ljudi duboko uvjereni da se nekažnjeno može činiti zlo.

Na našem Odjelu gostovao je prof. dr. sc. Žarko Puhovski te je održao predavanje pod naslovom *Aporije totalitarizma kao interpretacijskoga obrasca za suvremenu povijest*. U svom predavanju profesor kaže da Josip Broz Tito nije bio diktator, već totalitarist, što objašnjava time da diktatura počiva na strahu od nadmoći, a moć totalitarizma na ljubavi mase spram vođe. Kako Vi gledate na ovu problematiku? Možete li se složiti s profesorom Puhovskim ili imate drukčije mišljenje?

Ja sam uvijek mislio, i dan danas mislim, da je Tito bio diktator u jednom totalitarnom sustavu. Ne može se uspoređivati jedan totalitarni sustav koji je trajao 4 godine s jednim totalitarnim sustavom koji je trajao 45 godina jer vrijeme uvijek jednostavno donosi promjene. Svaka moderna država počiva na monopolu države na nasilje. Tu su svi sustavi isti. Ono što je razlika totalitarizma - u njemu postoji nekontrolirano nasilje. Nasilje je temelj moći u tom sustavu, ali ni totalitarni režimi ne mogu dugo trajati ukoliko ne dobiju neku vrstu legitimiteta bar kroz pristajanje jednog dijela društva na participaciju u tome. Odatle dolazi ona razlika između režima koji su trajali 4 godine i onih koji su trajali 45 godina. U tom smislu ja ne mislim da se na bilo koji način Josipa Broza Tita može izvući iz uloge diktatora. On je bio neprikosnoveni diktator, gospodar života i smrti, praktički vlasnik zemlje od 22 milijuna ljudi i on snosi, realno, svu i glavnu odgovornost za sve što se događalo u tom sustavu. U tom sustavu se ništa nije događalo bez njegovog nadzora i kontrole. Prema tome, ja oko toga nemam nikakvih dvojbi.

Što mislite o sustavu obrazovanja danas, vezano za studije povijesti u Hrvatskoj? Proizvodi li ovaj sistem studiranja kvalitetne povjesničare koji raspoložu svim potrebnim znanjem za uspješan rad? Koja je perspektiva mladih povjesničara danas u Hrvatskoj i koje su po Vama pozitivne i negativne karakteristike ovakvog sustava obrazovanja?

Sveučilište je integralni dio obrazovnog procesa. Ja mislim da je naš obrazovni sustav užasno zastario i da on funkcionira na načelu mehaničke reprodukcije određenog kvantuma činjenica, a pri tome ne daje mogućnost oblikovanja jednog misaonog sustava koji bi te činjenice znao sklopiti u određene konstrukte. To je, ja mislim, najveći problem našeg obrazovnog sustava. On mora biti reformiran, a ne može biti reformiran nekakvim zahvatom koji će se provesti u roku od 2-3 mjeseca ili godinu dana. Bilo kakav reformni zahvat zahtijeva osmišljeni pristup, razvijenu strategiju, postavljanje ciljeva, određivanje načina na koji se postiže te ciljeve. To znači pripremna faza od nekoliko godina u kojoj se takve stvari rade. Nažalost, mi očigledno nismo sposobni to napraviti. Kod nas se to sve prijekim putem napravi pa se za par mjeseci dođe do nekoga navodnog materijala za reformu što je zapravo jedna obična *krpljačina* koja bi sustav učinila još gorim nego što on danas jest. U tom smislu ja mislim da su studiji povijesti isto tako zastarjeli, da oni moraju biti reformirani i usklađeni s onim što je cilj današnjeg studiranja, a to je ovladavanje vještinama rukovanja i obrade informacija. To je svrha i smisao današnjeg studiranja, to studiranje priprema čovjeka za vrlo različite sklopove poslova, a mi smo ostali na onoj jednoj jedinoj opciji da pripremamo nastavnički kadar za obrazovni sustav. Mislim da je tu strašno veliki problem koji nam se vraća kao bumerang, a teško ga je izolirano popraviti jer ne možete popraviti samo studij i samo sveučilište. Mora se cijeli obrazovni sustav iz temelja reformirati.

I za kraj, naše tradicionalno pitanje: koja je Vaša poruka i savjet studentima povijesti?

Moj jedini savjet je, kad dođete na fakultet odlučite se što želite, želite li nešto učiti ili želite dobiti papir koji se zove diploma. Ako želite dobiti papir koji se zove diploma, on vam, po svemu sudeći, u vrlo bliskoj budućnosti, više ničemu neće služiti. Zato je moj savjet, odlučite se za ovladavanje vještinama učenjem, a to je jedino moguće uz knjigu. Jedino što stvarno otvara mogućnost da skupite neki kapital za budućnost jest da uzmete knjige u šake i da ih čitate.